

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512

Robin Dolar, *Zgodovina skozi periodizacijo: pojem pozne predmodernosti* • Neva Makuc, *Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510* • Nina Ošep, *Gospodarsko poslovanje škofa Tomaža Hrena s podložniki gospostva Gornji* • Jan Lhoták, *Burghership and honorary burghership in the Habsburg monarchy 1848–1918. Honorary categories or conflictual political fields?* • Jan Bernot, *Boj za šolo na Travi. O nacionalni diferenciaciji na obrobju Kočevske v zadnjih desetletjih 19. stoletja* • Janez Mlinar, *Tone Smolej, Ljudmila Štrekelj, pozabljena prva slovenska doktorica zgodovine* • Gašper Gabrijelčič, *The Origins of U.S. Bilateral Foreign Assistance. The Marshall Plan – A Benchmark for Contemporary U.S. Foreign Aid?*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 15. november 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, december 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on November 15, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, December 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Robin **Dolar**, Zgodovina skozi periodizacijo:
 pojem pozne predmodernosti270–326
 History Through the Lens of Periodization: The Concept of Late
 Premodernity
- Neva **Makuc**, Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik
 Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510328–342
 The First Habsburg-Venetian War and Leonardo Amaseo's
 Diary from 1508–1510
- Nina **Ošep**, Gospodarsko poslovanje škofa Tomaža Hrena s podložniki
 gospostva Gornji Grad344–375
 Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys
 on the execution of the land relief in Carniola
- Jan **Lhoták**, Burghership and honorary burghership in
 the Habsburg monarchy 1848–1918.
 Honorary categories or conflictual political fields?376–402
 Meščanstvo in častno meščanstvo v habsburški monarhiji 1848–1918.
 Častne kategorije ali polja političnih konfliktov?
- Jan **Bernot**, Boj za šolo na Travi. O nacionalni diferenciaciji na obrobju
 Kočevske v zadnjih desetletjih 19. stoletja404–420
 Struggle for a School at Trava. On National Differentiation
 on the Outskirts of the Gottschee Region in the Final Decades
 of the 19th Century
- Janez **Mlinar**, Tone **Smolej**, Ljudmila Štrekelj, pozabljena
 prva slovenska doktorica zgodovine422–439
 Ljudmila Štrekelj, the Forgotten First Slovenian Woman
 with a Doctorate in History
- Gašper **Gabrijelčič**, The Origins of U.S. Bilateral Foreign Assistance.
 The Marshall Plan – A Benchmark for Contemporary
 U.S. Foreign Aid?440–469
 Začetki bilateralne zunanje pomoči ZDA.
 Marshallov načrt – zlati standard za sodobno zunanjo pomoč?

Zapisi – Notes

Rok Stergar , Walter Lukan, zgodovinar dunajske šole (ob njegovi osemdesetletnici)	472–477
Walter Lukan, a historian of the Vienna School, on the occasion of his 80th birthday.	

Jubileji – Anniversaries

95 let dr. Eme Umek (Andrej Nared)	480–483
On the Occasion of Dr Ema Umek's 95th Birthday	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Herwig Wolfram, Rimsko cesarstvo in njegovi Germani: pripoved o izvoru in prihodu (Rok Ribič)	486–489
Lilijana Žnidaršič Golec, Metoda Kokole (ur.), Jurij Slatkonja (1456–1522): od Kranjske do Dunaja (Janez Höfler) ...	490–494
Darja Mihelič, Obzorje duha Istranov zgodnjega novega veka. Popis zapuščine premožnega meščana (1599) (Ignacij Voje)	495–497
Sergije Dimitrijevič, Tuji kapital v gospodarstvu bivše Jugoslavije (Neven Borak)	498–500
Janez Mulec, Življenjska pot matematika Iva Laha (Željko Oset)	501–502

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	504–507
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 78, 2024	508–512
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 78, 2024	

Ocene in poročila

Herwig Wolfram, **Rimsko cesarstvo in njegovi Germani: pripoved o izvoru in prihodu**. Ljubljana: Studia Humanitatis; Založba ZRC, 2022, 459 str.

V zadnjih desetletjih je bilo več poskusov na novo predstaviti antično german-sko resničnost in rimsko-germanske odnose ter s tem revidirati ustaljene podobe o Germanih, ki so se utrdile v kolektivnem spominu javnosti. Takšne podobe, ki so nastale predvsem na podlagi Cezarjevih etnografskih ekskurzov in Tacitove Germanije, so ponujale zelo poenostavljeno in enoplastno sliko germanskega sveta in njegovega razmerja do rimskega cesarstva. Eden tistih, ki so najbolj pomembno prispevali k novemu razumevanju poznoantičnega in srednjeveškega sveta ter vlogo Rima in Germanov v njemu, je dunajski profesor Herwig Wolfram, ki ga slovenska zgodovinarska javnost dobro pozna predvsem kot zadnjega izdajatelja in komentatorja *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* (2012).

Wolfram je v eni izmed svojih zadnjih monografij *Das Römerreich und seine Germanen: Eine Erzählung von Herkunft und Ankunft* izčrpno pojasnil german-sko realnost in stvarnost mnogoplastnih rimsko-germanskih odnosov. Delo je v nemškem jeziku izšlo leta 2018 v Kölnu, štiri leta kasneje pa je v prevodu Milana Lovenjaka in pod naslovom *Rimsko cesarstvo in njegovi Germani: pripoved o izvoru in prihodu* prišlo tudi na slovenske knjižne police. Prva verzija te monografije z naslovom *Das Reich und die Germanen: Zwischen Antike und Mittelalter (Cesarstvo in Germani: med antiko in srednjim vekom)* je sicer izšla že leta 1990 v Berlinu. Po izdaji žepne različice dve leti kasneje in angleškega prevoda iz leta 1997 je bilo delo, kljub dobremu sprejemu v akademskih krogih, deležno tudi nekaj kritik. Slednje so vodile do obsežnejše in izboljšane nove izdaje Wolframove monografije, ki jo lahko danes prebiramo tudi v slovenskem prevodu. V izdaji iz leta 2018 sta bili na novo dodani obe prvi poglavji, medtem ko je bilo tretje deležno raznih posodobitev in izboljšav.

V širšem smislu lahko knjigo, ki jo predstavljamo, razdelimo na dva vsebinska dela, ki sta sistematično razčlenjena na tri večja poglavja (Jezik pripovedi, Imena pripovedi, Pripoved) in številna podpoglavja.

Prvi vsebinski del zaobjema dve poglavji. V prvem avtor predstavi ozadje in okoliščine, ki so vodile do nastanka monografije, pojasni metodološko-pojmovne temelje in razloži okviren pomen fenomena preseljevanja ljudstev. V nadaljevanju ponudi jedrnat razlago pomembnejših pojmov in izrazov, kot so etnogeneza, etnična identiteta, gens, narativ ali velika zgodba in nekatere druge, ki jih vključuje v

kontekst razvoja germanskega sveta. Raba razloženih pojmov in izrazov sovpada z Wolframovo raziskovalno in metodološko usmerjenostjo, za katero se je uveljavilo ime »dunajska šola«, katere utemeljitelj je prav on.

V drugem poglavju natančno predstavi razvoj, pomen in vlogo nekaterih germanskih entitet ter institucij kot so božanstva, junaki, kralji in kraljestva. Na podlagi temeljite analize antičnih virov avtor germanska imena in nazive smiselno primerja z latinskimi izrazi, ki so jih rimski pisci uporabljali za ustrezno primerljive strukture in pojave lastne realnosti, ter predstavi pomen implementacije slednjih v kontekstu germanskega sveta.

Na primeru germanskih kraljestev avtor poudari, da so o germanskih kraljih poročali zgolj antični rimski pisci in opazovalci, katerih pripoved je bila odvisna od njihovih lastnih predstav, ki so bile zasnovane na podlagi mitološkega izročila o starih rimskih kraljih in nastanku rimske države. Wolfram v nadaljevanju predstavi rimsko konceptualizacijo in razumevanje germanskih političnih tvorb, pri čemer izpostavi verjetnost obstoja institucije nekega predrimskega germanskega kraljestva. Avtor zaradi odsotnosti kakršnihkoli poročil o sakralnih kraljih v antičnih virih problematizira možnost obstoja sakralnega kraljestva med germanskimi ljudstvi in analizira odnos, ki so ga z germanskimi političnimi tvorbami vzpostavljali Rimljani. Ti so namreč že od nekdaj spodbujali nastanek odvisnih barbarskih kraljestev izven meja lastne države. Takšna kraljestva so si delila določene značilnosti (polietničnost, monarhično vodstvo, vojaško spremstvo, kazensko sodstvo) in so v očeh rimskih avtorjev obstajala kot t.i. vojaška kraljestva. Ker so bila takšna kraljestva na različne načine odvisna od Rima, je germanskega potencialnega monarhičnega kralja zraven ostrega notranjegentilnega boja za oblast čakalo še dolgoletno prizadevanje za rimsko soglasje in priznanje.

Na tej osnovi Wolfram na posameznih primerih preuči rimsko dojemanje germanskih vodilnih slojev ter odnos, ki ga je z njihovimi pripadniki spletel rimski politični vrh. V mnogih primerih se to navezuje na rimske poskuse direktnega ali indirektnega ustoličevanja germanskih kraljev, kar se je odvijalo skozi proces podeljevanja rimskih vojaških služb in nazivov uveljavljenim posameznikom med germanskimi ljudstvi, s čimer si je Rim skušal slednja postopoma podrediti svoji posredni ali neposredni oblasti. Ta mehanizem Wolfram ilustrira z usodo nekaterih zgodnjih germanskih kraljev in kraljem enakih knezov izven meja Rimskega cesarstva ter z opisom medsebojnega odnosa kasnejših poznoantičnih germanskih državnih tvorb s propadajočo zahodnorimsko oblastjo na eni in s stabilnejšo vzhodnorimsko državo na drugi strani. Ob tem avtor poudari, da vse to sicer ne pomeni, da germanska ljudstva brez Rimljanov ne bi imela kraljev, temveč to, da ti ne bi postali vojaški kralji in s tem nosilci monarhične oblasti na območju rimskega sosedstva in kasneje na rimskih tleh.

Zadnja podpoglavja drugega poglavja Wolfram prav tako nameni jedrnatemu opisu temeljnih organizacijskih potez poznorimske države in družbenega sistema, pojasnitvi razmerja med Goti in krščanstvom ter predstavitvi okvirnih organizacijskih prvin barbarsko-rimskih političnih tvorb, ki so se izoblikovale po padcu zahodnorimske cesarske oblasti. Takšna kraljestva so postala nova stvarnost za-

hodnega dela nekdanjega cesarstva, ki so vse do začetka devetega stoletja sobivala s stabilnejšim cesarstvom na vzhodu.

Po natančni predstavitvi germanskih kraljestev in kraljev ter vloge in pomena slednjih v odnosu do rimske države, preide Wolframova monografija v drugi vsebinski del. Tega predstavlja dolgo in obsežno tretje poglavje, ki je razdeljeno na več razdelkov, od katerih avtor vsakega nameni zgodovini posameznega germanskega ljudstva, njegovi politično-državni tvorbi na ozemlju Rimskega cesarstva in integraciji obravnavanega ljudstva v družbeni okvir, kot je obstajal v času pozne antike ter zgodnjega srednjega veka.

V začetnih podpoglavjih tretjega poglavja avtor jedrnato pojasni stvarnost rimskega in germanskega sveta do konca četrtega stoletja ter predstavi velik pomen rimske interpretacije antične etnografije in rimskega oblikovanja germanske identitete. Različna germanska ljudstva se v lastnih očeh namreč niso nikoli kolektivno identificirala kot »germanska«, njihova zavest o germanski enotnosti pa je bila šibka. Izraz »Germani« so Rimljani prevzeli od Galcev in ga sprva posplošili za naslavljanje vseh ljudstev vzhodno od Rena in severno od Donave, katerim so v okviru svoje antične etnografije nadeli množico poniževalnih lastnosti kot so živalskost, brezrazumnost in navsezadnje barbarskost. Takšno predsodkovno literarno izročilo je oviralo dojemanje realnosti germanskega sveta, obenem pa pogosto služilo kot edina podlaga za politično-vojaške odločitve.

Vendar ni odveč opozoriti, da je rimska literarna tradicija germanskim ljudstvom, kljub mnogim predsodkom, navsezadnje vendarle omogočila vstop na oder zgodovine, še posebej v času pozne antike, ko se je znanje o germanskem prostoru povečalo. Današnjemu zgodovinopisju znanim Germanom je rimski politično-literarni aparat ob mnogih predsodkih in stereotipih prav tako podelil gentilna imena, identiteto, zgodovino ter duhovno kulturo. Ob prebiranju rimskih antičnih avtorjev je za namen zgodovinopisne rekonstrukcije germanske resničnosti potrebna kritična in verodostojna obravnava njihovih zapisov, kar je pri Wolframu obveljalo kot vodilo njegovega pripovedovanja.

V nadaljevanju Wolfram predstavi zgodovino germanskih ljudstev od Gotov iz četrtega pa vse do Langobardov do osmega stoletja. Kronološko oblikovano pripoved o zgodovini posameznih ljudstev avtor v osnovi zasnuje v obliki opisa obdobja vladavine kraljev oz. vladarjev predstavljenega ljudstva, ključnih političnih ukrepov slednjih ter prominentnih dogodkov, do katerih je prišlo tekom njihovega vladanja. Tako v smiselno pripovedno celoto zaokroži več raznovrstnih zgodovinskih vidikov germanskih ljudstev in njihovih državnih tvorb. V zadnjem podpoglavju Pripovedi, ki služi kot zaključek monografije, Wolfram na kratko predstavi še preobrazbo rimskega in germanskega sveta, kjer poda nekaj zaključnih misli.

Delo zaključujejo sezname uporabljenih virov in literature, prvih objav avtorjevih razprav, ki so bila deloma, v celoti ali pa v posodobljeni obliki vključene v knjigo, kronološka preglednica, imensko kazalo ter seznam slikovnega gradiva. Čisto na koncu je dodana še spremna beseda prevajalca knjige Milana Lovenjaka o pomenu Wolframovega dela za poznavanje pozne antike in zgodnjega srednjega veka.

Wolfram je v svojem delu izrisal temeljito podobo rimsko-germanskega sveta v času antike in zgodnjega srednjega veka, ki je v marsikaterem oziru očiščena trdovratnih, celo mitiziranih predstav. Kot za ostala Wolframovega dela, je tudi za pričujočo knjigo značilno, da je napisana v lepo berljivem pripovednem slogu, ki pritegne k branju. Slovenski prevod omogoča slovenskim bralcem, med katerimi je znanje nemščine vedno skromnejše, da se seznani z gotovo eno najboljših sintez zgodovine germanskih ljudstev in z razmerjem germanskega sveta do rimskega cesarstva, ki ga je sooblikovalo.

Rok Ribič

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512